

ROLUL ȘI RESPONSABILITĂȚILE ORGANELOR DE JUSTIȚIE ÎN PROTEJAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CETĂȚENILOR.

Valeriu CERBA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Sabina CEBÎRCIU,

studentă an.II, secția zi, Facultatea Drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

THE ROLE AND RESPONSIBILITIES OF JUDICIAL BODIES IN PROTECTING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS.

Valeriu CERBA,

Ph.D. in Law, Associate Professor,
University of European Studies of Moldova

Sabina CEBÎRCIU,

Second-year student, full-time section, Faculty of Law,
University of European Studies of Moldova

Rezumat

Articolul subliniază importanța accesului la justiție ca principiu fundamental al drepturilor constituționale și rolul crucial al unei instanțe judiciare independente în garantarea acestuia. Se evidențiază necesitatea instituțiilor judiciare și de procuratură în asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale cetățenilor în Republica Moldova, iar instituția Ombudsmanului este recunoscută pentru rolul său în protejarea drepturilor omului la nivel național.

De asemenea, se subliniază situația actuală a drepturilor omului în Republica Moldova, precum și impactul conflictului din Transnistria asupra dezvoltării țării. Implicarea și sprijinul comunității internaționale sunt considerate cruciale în promovarea și protejarea drepturilor omului în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *acces la justiție; drepturile omului; principiu fundamental; supremația legii; independența judiciară; stat de drept; procuratura; Ombudsman; democrație; Uniunea Europeană; conflictul transnistrean.*

Summary

The article emphasizes the importance of access to justice as a fundamental principle of constitutional rights and the crucial role of an independent judiciary in ensuring it. It highlights the need for judicial and prosecutorial institutions to safeguard the fundamental rights of citizens in the Republic of Moldova, while the Ombudsman institution is recognized for its role in protecting human rights at the national level.

Furthermore, it underscores the current situation of human rights in the Republic of Moldova, as well as the impact of the Transnistrian conflict on the country's development. The involvement and support of the international community are considered crucial in promoting and protecting human rights in the Republic of Moldova.

Keywords: *access to justice; human rights; fundamental principle; rule of law; judicial independence; state of law; prosecution; Ombudsman; democracy; European Union; Transnistrian conflict.*

Respectarea drepturilor omului în fiecare țară este esențială pentru promovarea demnității umane, a păcii și a dezvoltării durabile. Organizația Națiunilor Unite (ONU) joacă un rol crucial în această privință, având diverse instrumente și mecanisme pentru monitorizarea și promovarea respectării drepturilor omului în întreaga lume.

Demnitatea umană, păstrarea păcii și securității, dezvoltarea durabilă, justiția și responsabilitatea guvernelor și a altor actori pentru acțiunile lor, întru-cât mecanismele ONU oferă mijloace pentru monitorizarea și sancționarea încălcărilor drepturilor omului, de asemenea solidaritatea internațională care este crucială pentru abordarea problemelor legate de drepturile omului în întreaga lume. De asemenea protecția grupurilor vulnerabile și susținerea dezvoltării durabile și a respectării mediului înconjurător.

Respectarea drepturilor omului în fiecare țară sub egida ONU este esențială pentru asigurarea unei lumi mai echitabile, mai sigure și mai demne pentru toți oamenii. Este responsabilitatea comună a tuturor statelor și a comunității internaționale să promoveze și să protejeze aceste drepturi fundamentale.

Accesul la justiție este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, importanța căruia nu poate fi contestată, odată ce este o cucerire și un instrument al statului de drept, în măsura în care garantarea sa nu este altceva decât consecința ideii de preeminență a dreptului. Această supremație a legii implică o supraveghere eficientă a oricărei intervenții a statului în exercitarea drepturilor fundamentale ale individului din partea unei instanțe judiciare care se bucură de toate asigurările de independență și imparțialitate. [1]

Potrivit profesorului universitar Drăganu, prin accesul liber la justiție, numit și dreptul la acțiune, se înțelege „un drept public, care conferă titularului siguranța și puterea garantată juridic de a recurge la protecția statului în condiții care să oblige instanțele judecătorești competente să se pronunțe asupra pretenției sale”. [2, pag.14]

Termenul siguranță provine din latinescul „securitas” și sugerează faptul de a fi la adăpost de orice pericol, sentimentul de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărei primejdii. Constituțiile moderne urmăresc prin consacrarea drepturilor și libertăților fundamentale să stabilească garanții cât mai eficiente pentru apărarea persoanei umane și a vieții ei private, pentru participarea cetățenilor la viața politică și pentru dezvoltarea materială și spirituală a cetățenilor.[3, pag.24]

Drepturile omului sunt drepturi inerente ființei umane, concomitent sunt aceleași pentru toți oamenii, deoarece pe parcursul secolelor au dobândit dreptul să se bucure de ele prin calitatea lor de ființă umană, indiferent de aparență etnică, religioasă sau de sex. De menționat, că actualele provocări la adresa drepturilor omului, cauzate de războiul din Transnistria, războiul din Ucraina, problema refugiaților, criza economică pun în discuție importanța acestui subiect. În acest context, devine pertinentă protecția drepturilor și libertăților, care definește și cuprinde un ansamblu de drepturi, libertăți și responsabilități ale indivizilor unii față de alții, ale statelor de a apăra și promova aceste drepturi, și ale întregii comunități internaționale de a supraveghea respectarea lor în fiecare țară, intervenind în acele situații în care drepturile omului ar fi încălcate de un anumit stat. În prezent, un instrument eficace și semnificativ pentru protejarea drepturilor fundamentale ale omului îl constituie apelul la instanțele judiciare naționale, cât și internaționale. Acceptarea acestui mijloc a reprezentat un rezultat al unei lungi evoluții și, mai ales, o consecință importantă a schimbării mentalității referitoare la relația dintre individ, statul suveran și comunitatea internațională. [4, pag.9]

Justiția în Republica Moldova este realizată prin intermediul Curții Supreme de Justiție și a altor instanțe judecătorești în conformitate cu prevederile Constituției, Legii privind organizarea judecătorească, Legii privind statutul judecătorului și alte acte legislative relevante.

Conform legislației, Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă responsabilă cu asigurarea aplicării corecte și uniforme a legislației de către toate instanțele judecătorești, soluționarea litigiilor apărute în cadrul aplicării legilor și garantarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Prin activitatea sa, Curtea Supremă de Justiție contribuie la respectarea principiului prezumției de nevinovăție și principiului supremației legii, contribuind astfel la consolidarea statului de drept.

Instanțele judecătorești își desfășoară activitatea în scopul protejării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor și ale asociațiilor acestora, ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor. Ele asigură respectarea ordinii de drept și contribuie la menținerea securității publice prin aplicarea corectă a legii și soluționarea litigiilor conform principiilor statului de drept.

Procuratura reprezintă un mecanism distinct de protecție a drepturilor omului la nivel național. Potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova și Legii privind Procuratura, Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești, care contribuie la respectarea ordinii de drept, la realizarea justiției și la apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și societății, în special în cadrul procedurilor penale și a altor proceduri prevăzute de lege.

Aceste instituții judecătorești și de procuratură joacă un rol esențial în asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor și la menținerea statului de drept în Republica Moldova. [5]

În Republica Moldova, instituția avocatului poporului, cunoscută și sub numele de Ombudsman, a fost instituită ca urmare a unei evoluții democratice și a necesității de a proteja și promova drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Ombudsmanul servește ca un intermediar independent între cetățeni și autoritățile publice, având mandatul de a investiga plângerile privind încălcările drepturilor omului și de a acționa în scopul remedierii acestora.

Această instituție are dreptul de a efectua anchete, de a emite recomandări și de a aduce în atenția autorităților publice și a societății civile cazurile de abuzuri sau neglijențe în domeniul drepturilor omului. Ombudsmanul are și rolul de a educa populația cu privire la drepturile și libertățile lor fundamentale și de a promova o cultură a respectării acestora în societate. În plus, Ombudsmanul poate juca un rol important în monitorizarea respectării drepturilor omului în diverse domenii, cum ar fi sistemul penitenciar, protecția copilului, egalitatea de gen sau accesul la serviciile de sănătate. Prin intermediul rapoartelor periodice și al recomandărilor emise, Ombudsmanul contribuie la îmbunătățirea legislației și a practicilor administrative pentru a asigura o mai bună protecție a drepturilor omului în Republica Moldova.

Atunci când discutăm despre rolul Ombudsmanului în asigurarea respectării drepturilor omului, este important să recunoaștem că există factori interni care justifică necesitatea instituirii acestei instituții în legislația națională. Această necesitate apare atunci când drepturile cetățenilor trebuie să fie apărate împotriva abuzurilor din partea autorităților administrației publice, dar și în contextul unei creșteri continue a numărului de funcționari în aparatul de stat și a deficitului de informații din partea Parlamentului în ceea ce privește activitățile puterii executive. Crearea instituției avocatului poporului (Ombudsmanului) în țara noastră a reprezentat un pas important în dezvoltarea proceselor democratice, fiind orientată spre

consolidarea statutului individului și garantarea realizării drepturilor și libertăților constituționale ale omului. [6]

Poliția ocupă un loc deosebit în sistemul prevenirii criminalității. Comparativ cu alte organe ale statului angajate în lupta cu criminalitatea, poliția este cel mai des implicată în realizarea directă a măsurilor cu caracter profilactic. În activitatea zilnică, subdiviziunile poliției organizează și întreprind măsuri împreună cu reprezentanții tuturor structurilor din domeniul public cât și privat, orientate la relevarea, curmarea, prevenirea a infracțiunilor contra persoanei, a celor patrimoniale etc. [7]

Autorul autohton Gh. Gladchi subliniază că prevenirea criminalității este o problemă complexă și complicată, iar soluționarea acesteia necesită atât o organizare științifică a domeniului, cât și o cooperare fructuoasă între poliție, alte organe de stat și societatea civilă. Organizarea științifică a prevenirii infracțiunilor implică adaptarea acesteia la condițiile obiective ale dezvoltării sociale și dezvoltarea unor metode eficiente de contracarare, menite să influențeze sarcinile structurilor polițienești.

Pentru a elabora măsuri eficiente de prevenire a criminalității, este esențială o cunoaștere profundă și cuprinzătoare a mecanismului infracțiunilor, inclusiv a factorilor obiectivi și subiectivi care contribuie la apariția și dezvoltarea actelor ilegale. Fără aceste cunoștințe, nu poate exista o activitate serioasă și științifică în ceea ce privește contracararea faptelor antisociale. În acest sens, poliția poate să își îndeplinească rolul în prevenirea criminalității doar prin identificarea și eliminarea cauzelor și condițiilor care determină comiterea infracțiunilor. Aceste activități de prevenire ar trebui să fie orientate nu numai către infractori sau potențiali infractori, ci și către victimele sau posibilele victime ale infracțiunilor, folosind în același timp măsuri de protecție împotriva atacurilor criminale. În literatura criminologică, astfel de acțiuni sunt denumite activități de reducere sau lichidare a riscului victimal. Riscul victimal este definit ca o atitudine sau comportament care poate facilita sau determina o agresiune sau infracțiune violentă, iar conștientizarea și gestionarea acestui risc este crucială în prevenirea infracțiunilor. Astfel, riscul victimal reprezintă un factor determinant al infracțiunii, fiind elementul esențial fără de care agresiunea nu ar avea loc.[8]

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), semnată la Roma pe 4 noiembrie 1950, a reprezentat un moment crucial în instituirea unui sistem coerent de norme juridice europene, stabilind drepturile și libertățile fundamentale și obligând statele să garanteze aceste drepturi tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor. Aceasta a devenit piatra de temelie a dreptului constituțional în ceea ce privește apărarea drepturilor omului în statele membre ale Consiliului European.

Activitatea CEDO se bazează pe principiul că independența judecătorului și independența justiției trebuie corelate cu principiul separării puterilor în stat, oferind astfel cetățenilor o garanție împotriva abuzurilor autorităților statale și asigurând apărarea drepturilor omului și a cetățeanului împotriva autorităților statului. Judecătorul, prin profesionalismul, deontologia și moralitatea sa, conferă independenței sale cea mai mare expresivitate și putere, contribuind astfel la menținerea încrederii publicului în sistemul judiciar. [9, pag.300]

În data de 23 iunie 2022, Republica Moldova a obținut statutul de țară-candidat la aderarea la Uniunea Europeană, angajându-se astfel să se alinieze la standardele europene, care

se bazează pe respectarea demnității umane, libertății, democrației, egalității și statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului.

Uniunea Europeană joacă un rol crucial în promovarea și protejarea drepturilor omului la nivel global, acționând în mod eficient și utilizând instrumente adecvate pentru a aborda încălcările și abuzurile împotriva drepturilor omului. Parlamentul European reprezintă o instituție activă în apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, sprijinind ferm apărătorii drepturilor omului din întreaga lume.

În ceea ce privește democrația în Republica Moldova, în 2021 țara a înregistrat o creștere în indicele democrației, conform datelor publicate de Economist Intelligence Unit (EIU). Această îmbunătățire a indicelui democrației reflectă eforturile continue ale Republicii Moldova de a promova și consolida democrația și respectarea drepturilor omului în țară.

Nivelul scăzut al democrației presupune expres încălcarea frecventă a drepturilor omului, în consecință cetățenii cărora le sunt lezate drepturile, apelează la organismele jurisdicționale internaționale. De menționat, că din 12 septembrie 1997, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) examinează cererile depuse împotriva Republicii Moldova, astfel Republica Moldova a fost condamnată de 568 de ori de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), în urma constatării a 730 de violări ale drepturilor omului, în cei 25 de ani de când CEDO examinează plângerile depuse împotriva statului Republicii Moldova. Cele mai multe constatări vizează încălcarea dreptului la un proces echitabil, potrivit Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM).

Cel mai des încălcate drepturi în Republica Moldova sunt:

- dreptul la un proces echitabil (Art.6 CEDO) - 229 de violări (31.4%);
- interzicerea torturii (Art.3 CEDO) - 171 de violări (23.4%);
- dreptul la libertate și siguranță (Art. 5 CEDO) - 106 de violări (14.5%);
- dreptul la un recurs efectiv (Art. 13 CEDO) - 65 de violări (8.9%);
- dreptul la respectarea vieții private și de familie (Art. 8 CEDO) - 43 de violări (5.8%);
- dreptul la libertatea de exprimare (Art. 10 CEDO) - 21 violări (2.8%).

Cel mai des întâlnite tipuri de violări sunt:

- neexecutarea hotărârilor judecătorești - 81 de violări (11.1%);
- investigarea defectuoasă a maltratării și a deceselor – 59 de violări (8.1%);
- casarea hotărârilor judecătorești irevocabile - 56 de violări (7.7%);
- detenția în condiții proaste - 48 de violări (6.6%);
- maltratarea – 39 de violări (5.4%);
- arestarea nemotivată – 30 de violări (4.1%);
- lipsirea de libertate contrar legislației naționale - 28 de violări (3.9%). [10]

Sinteza elaborată de Centrul de resurse juridice din Moldova reprezintă un efort analitic cu scopul de a sensibiliza societatea, de a respecta drepturile omului, dar și de a spori nivelul de informare a specialiștilor despre cauzele moldovenești.

Conflictele și instabilitatea din regiunea Transnistria afectează negativ dezvoltarea Republicii Moldova în multiple moduri, inclusiv avântul euroatlantic și integrarea în familia europeană. Aceasta include izolarea economică și politică, incertitudinea în investiții, afectarea relațiilor internaționale și a stabilității regionale. Soluționarea pașnică a conflictului și integrarea Transnistriei ar putea contribui semnificativ la creșterea economică și la stabilitatea generală a Republicii Moldova.

Regimul separatist de la Tiraspol constituie cea mai mare amenințare pentru realizarea obiectivelor de importanță strategică stabilite în Programul de guvernare – integrarea europeană, bunăstarea poporului, dezvoltarea economică, modernizarea și consolidarea societății. Această situație trebuie să-i impună pe liderii politici să depășească conflictele interne și să se consolideze în fața pericolului care planează asupra Republicii Moldova.

Acordul moldo-rus de încetare a focului, din 21 iulie 1992, semnat la Kremlin de către președinții Boris Elțin și Mircea Snegur, este un act bilateral, de suspendare a ostilităților și de trecere a diferendului interstatal din faza sa activă, „fierbinte”, într-o fază latentă, „înghețată”. Semnificația acestui document, semnat anume de aceste părți, a fost menit, în primul rând, să pună capăt doar confruntărilor militare pe Nistru. Părțile aflate în conflict au fost Federația Rusă, ca putere agresoare, și Republica Moldova, ca stat agresat. Ulterior, propaganda de la Moscova a deplasat accentele către definirea conflictului drept unul strict intern, nicidecum interstatal. Astfel, diferendul moldo-rus din Transnistria a ajuns să fie prezentat drept „conflictul transnistrean”.

Multe neclarități apar din cauza prevederilor privind unitățile Armatei a 14-a a forțelor armate ale Federației Ruse înscrise nu prea organic în conținutul documentului (art. 4). Incontestabil rămâne faptul stabilirii de către Acord a corelației juridice dintre obiectul nemijlocit al înțelegerilor atinse și prezenta Armatei a 14-a în regiunea transnistreană. Această forță militară este considerată ilegală de către autoritățile moldovenești și nu este recunoscută pe plan internațional. Transnistria a proclamat independența față de Republica Moldova în 1990, declanșând un conflict armat care a durat până în 1992. După această perioadă, Transnistria și-a consolidat controlul asupra teritoriului său și și-a format propriile instituții, inclusiv o forță militară, denumită "Armata a 14-a". Acest conflict și statutul Transnistriei rămân subiecte de dispută în politicile interne și externe ale Republicii Moldova și au o influență semnificativă asupra stabilității regionale în Europa de Est. Mai mult decât atât, odată cu semnarea Acordului de la Odessa în 1998, s-a decis ca zona de securitate să fie demilitarizată, în vederea conformării cu recomandările comisarilor europeni, fapt ignorat de autoritățile transnistrene.

Analiza evenimentelor ce au loc, în ultimii ani, în raioanele de est ale Republicii Moldova ne demonstrează vădit cursul luat de liderii separatiști de la Tiraspol, doar spre tensionarea situației, care urmăresc scopul destabilizării situației prin diverse provocări și multiplele ilegalități în domeniul respectării drepturilor și libertăților omului.

În aceste circumstanțe, regimul separatist de la Tiraspol a împiedicat permanent, ostentativ și cu înverșunare autoritățile moldovenești să-și exercite prerogativele constituționale în regiunea transnistreană, inclusiv angajamentele ce decurg din convențiile internaționale cu privire la protecția drepturilor omului la care Republica Moldova este parte.

Mai mult ca atât, structurile regimului secesionist au violat în mod sistematic și deliberat drepturile omului și libertățile fundamentale în această regiune, manifestând un comportament sfidător și disprețuitor la adresa autorităților constituționale ale Republicii Moldova și a organismelor internaționale abilitate în această materie. Neavând, practic, posibilități reale de a-și exercita prerogativele suverane asupra regiunii transnistrene, autoritățile Republicii Moldova au urmărit îndeaproape evoluția situației în acest teritoriu al țării, inclusiv la capitolul respectării drepturilor omului, străduindu-se, totodată, în măsura posibilităților, să influențeze în sens pozitiv starea de lucruri în acest domeniu.

În ultimii ani, autoritățile moldovenești, în strânsă cooperare cu organizațiile internaționale reprezentate în Republica Moldova, întreprind acțiuni energice în vederea extinderii politicilor naționale asupra regiunii transnistrene în domeniile economic, social, ocrotirii sănătății, cultural-umanitar și asigurării drepturilor omului [12].

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm informații pertinente, inclusiv unele exemple relevante, pentru perioada de referință, cu privire la situația reală în domeniul drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, privită prin prisma Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Recunoscând faptul că informațiile în cauză nu sunt exhaustive, considerăm, totodată, că acestea demonstrează elocvent caracterul antidemocratic al regimului secesionist de la Tiraspol care încalcă în mod flagrant drepturile omului, inclusiv cele prevăzute de pactul internațional menționat. [12]

Respectiv, activitatea, pe parcurs, a Comisiei Unificate de Control în domeniul asigurării ordinii de drept și respectării drepturilor fundamentale ale omului în zona de securitate demonstrează faptul că Acordul din 21 iulie 1992 n-a fost realizată integral, fiind respectat doar în limitele, care le conveneau reprezentanților Federației Ruse și administrației din Tiraspol pentru cimentarea regimului separatist.

Nu întâmplător, din august 1992 până în prezent, partea transnistreană, fiind încurajate de anumite cercuri politice din exterior, unilateral, contrar Acordului menționat, a introdus în zona de securitate 3 brigăzi de infanterie motorizată, alte unități militare de grăniceri, maliție și kazahi în număr de mai mult de 3 500 persoane. [12]

Totodată, în acești ani, fără acordul CUC și contrar prevederilor Acordului din 1992, în zona de securitate, de către structurile de forță anticonstituționale au fost create circa 30 posturi de control vamal, compuse din reprezentanți ai formațiunilor de forță și vamale, unde, zilnic, sunt încălcate drepturile și libertățile cetățenilor, în deosebi dreptul la educație, proprietate, libera circulație, muncă, exprimare și informație.

Este regretabil faptul că pe parcursul anilor acest format de pacificare a devenit ineficient și în prezent constatăm că nici o guvernare nu au posibilitatea de a influența sau a schimba situația în zona de securitate în favoarea intereselor Republicii Moldova. [11]

Concluzie. Articolul evidențiază atât progresele, cât și provocările în ceea ce privește respectarea drepturilor omului în Republica Moldova. Este recunoscută importanța accesului la justiție și a instituțiilor judiciare și de procuratură în garantarea acestor drepturi fundamentale. De asemenea, instituția Ombudsmanului este subliniată pentru rolul său vital în protejarea drepturilor omului la nivel național. Cu toate acestea, persistă probleme precum încălcările dreptului la un proces echitabil, interzicerea torturii și alte forme de abuz, care sunt constatate în mod frecvent. Impactul conflictului din Transnistria și alte provocări regionale aduc în discuție necesitatea unei abordări multilaterale și a sprijinului internațional pentru a asigura respectarea deplină a drepturilor omului în Republica Moldova.

Bibliografie

1. Chiriță R. Paradigmele accesului la justiție. Cât de liber e accesul liber la justiție? În: <http://www.unbr.ro/publicam-articolul-intitulat-paradigmele-accesului-la-justitie-cat-de-liber-e-accesul-liber-la-justitie-reprodus-cu-acordul-autorului-lect-univ-dr-radu-chirita-facultatea-de-d/>
2. Drăganu T. Liberul acces la justiție. București: Editura Lumina Lex, 2003.
3. Teodor Frunzeti. Globalizarea securității. București: Ed. Militară, 2006.
4. Pântea Andrei ș.a. Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului, Editura Pulsul Pieței – Chișinău 2022, ISBN 978-9975-3568-0-0
5. Legea LP3/2016 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. Publicat: 25.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 69-77.
6. Pântea Andrei. Organele de ocrotire a normelor de drept. Suport de curs. Tipografia PP „Pulsul vieții”, Chișinău, 2022. 153 p. ISBN 978-9975-63-483-0
7. Cicala Al., Rolul poliției în activitatea de prevenire a infracțiunilor de pungășie. În: Materialele conferinței științifică cu participare internațională „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”, Chișinău, 9 decembrie 2021.
8. Gladchi Gh., Determinatele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență. Chișinău, Centrul de drept, 2000.
9. Raileanu Petru. Independența puterii judecătorești – element indispensabil mecanismului de apărare a drepturilor omului, în lucrarea „Защита прав человека”, научно – практическая конференция ,Комрат,2018, ISBN 978-9975-3000-2-5
10. <https://crjm.org/wp-content/uploads/2022/09/Sinteza-Violarilor-CEDO-de-catre-RM.pdf> GOINIC Daniel, GRIBINCEA Vladislav „VIOLĂRILE CONSTATATE DE CEDO ÎN PRIVINȚA REPUBLICII MOLDOVA 12 septembrie 1997 – 11 septembrie 2022” CRJM (accesat la data de 15.03.2024).
11. Valeriu Cerba. ANALIZA JURIDICĂ ȘI CONSECINȚELE SEMNĂRII ACORDULUI MOLDO-RUS DIN 1992 DE ÎNCETARE A FOCULUI LA NISTRU: PROBLEMELE EXISTENTE ÎN PROCESUL DE REGLEMENTARE A DEFERENDULUI TRANSNISTREAN (pag.4-11). Legea și viața Numărul 4(292) / 2016 / ISSN 2587-4365 /ISSNe 2587-4373.
12. Valeriu CERBA. Unele aspecte privind încălcările drepturilor și libertăților omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Jurnalul Juridic National: teorie si practica, nr.2(18)2016, 10-14, ISSN 2345-1130.